

TIMS NL/VL I.J.de Kramerprijs 2008

A. Ingezonden en beoordeelde werken

- 1) ***Molens, maalderijen en meelfabrieken in Tilburg.***
door **Ad Vorselaars en Jan Schreirs**
Drukkerij Gianotten bv Tuilburg, maart 2007
246 + 2 blz., vele illustraties., literatuuropgave, 4 bijlagen.
ISBN 978-90-9021663-8
Met notenapparaat en naamsindex.

- 2) a) ***Haantje de Voorste of in elk geval de oudste***
in: Molenwereld 10^e jaargang 2007 nr. 2, pp. 61-78.
door **Nico Jurgens**
30 illustraties, literatuuropgave, verklarende woordenlijst.

- b) ***De molen van Wadenoijen: verplaatst of ontworteld?***
in: Molenwereld 10^e jaargang 2007 nr. 10, pp. 374-387.
door **Nico Jurgens**
22 illustraties, literatuuropgave

B. Criteria

De eerstgenoemde inzending voldoet aan alle criteria, zoals die zijn voorgeschreven in het Reglement publicatieprijs genaamd "I.J. de Kramer-prijs" (Den Haag, 18 december 2001). De tweede inzending is als één geheel beschouwd, omdat de omvang van de afzonderlijke artikelen niet voldoende was. Gezamenlijk hebben deze artikelen bijna 13.000 woorden, zodat dan aan alle criteria wordt voldaan.

C. Korte evaluatie van de beoordeelde inzendingen

Het werk van de heren Vorselaars en Scheirs behandelt uitvoerig de geschiedenis van alle bekende molens en maalderijen van Tilburg.

Na een inleidend hoofdstuk over de eerste molens en het recht van de wind worden de 45 afzonderlijk windmolens, rosmolens en maalderijen beschreven. Op 156 pagina's worden in totaal meer dan tweehonderd illustraties toegevoegd: kaartjes, foto's, bouwtekeningen en advertenties uit kranten en tijdschriften. Veel van deze illustraties zijn door Ad Vorselaars opgespoord en worden nu voor het eerst in samenhang gepubliceerd.

Het vijfde hoofdstuk met "mengelwerk" geeft veel interessante informatie over zaken die aan molens gerelateerd zijn. Molenaars, hun positie en inkomsten, de mechanisatie en graanmaten maken hiervan deel uit.

De bijlagen voegen nog meer toe aan de overvloedige stroom feiten die het boek bevat. Een staat van alle Brabantse molens in de eerst helft van de 19^e eeuw en een beschrijving van de vakorganisatie De Hanze verbreden het blikveld tot buiten het Tilburgse.

- - -

Het eerste artikel van de heer Jurgens beschrijft met veel kennis van zaken de bevindingen bij een bouwhistorisch onderzoek van molen het Haantje te Weesp.

De voorgeschiedenis van deze interessante, uit Amsterdam afkomstige molen wordt stapsgewijs aan de hand van de overgeleverde onderdelen gereconstrueerd. Hierbij werd dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van de heer J.H. van de Hoek Ostende, die veel informatie in de Amsterdamse archieven wist te achterhalen.

De resultaten mogen opzienbarend heten: de Weesper molen is de oudste nog bestaande wipmolen, die ons een blik gunt op zijn soortgenoten van 400 jaar geleden. Daarmee is het artikel een overtuigend pleidooi voor bouwhistorisch onderzoek.

Het tweede artikel van Jurgens beschrijft de poldermolen bij Wadenoijen, waarbij de relatie van dit object, zijn functie en zijn omgeving centraal staan.

Met een uitvoerige, historisch getinte beschrijving wordt gepoogd de cultuurhistorische waarde in de samenhang tussen deze die aan te tonen. Dit resulteert in een pleidooi voor het handhaven van de molen op zijn originele plaats.

Met de beschrijving van de situatie in Wadenoijen weet Jurgens de aandacht te vestigen op de nadelen van het verplaatsen van molens uit hun historisch gegroeide context. Daarmee is het een geslaagde poging om ingeroeste gewoonten opnieuw ter discussie te stellen voor een breed publiek.

D. Eindadvies

Na rijp beraad stelt de jury unaniem voor om de I.J.de Kramerprijs 2008 niet toe te kennen aan een van de twee inzenders.

De redenen daarvoor zijn verschillend.

De inzending over Tilburg heeft als naslagwerk zeer grote waarde, maar ontkomt vrijwel nergens aan de sfeer van veertig jaar noest verzamelen van gegevens. Het duidelijkste blijkt dat wel door de plaatsing van “mengelwerk”.

Hoewel verrassend veel gegevens over mensen achter de molens is opgenomen, heeft dat meestal een opsommend en geen beschouwend of concluderend karakter.

De beschrijving van de maalterijen is eveneens positief te waarderen, maar ook hier gaat de beschrijving ten koste van de samenhang. De bijlage over Brabantse molens in de eerst helft van de 19e eeuw is moeilijk bruikbaar, omdat zeer uiteenlopende bronnen ongenueanceerd zijn samengevoegd tot één geheel.

Qua opzet is dit boek niet vernieuwend, hoewel het bijzonder fraai is uitgevoerd. De benadering is beschrijvend en stoelt alleen op lokale bronnen. Het is aan anderen om hieruit conclusies te trekken die Tilburg overstijgen en relaties te leggen met bronnen buiten Tilburg, die zeker voor de 19^e eeuw nog voor handen zijn.

De artikelen van de heer Jurgens behandelen ieder afzonderlijk een molinologisch aspect dat weinig tot publicaties leidt. Schrijven in “Molenwereld” heeft tot gevolg, dat voor een breed publiek moet worden gewerkt en helaas niet altijd de nodige uitwerking kon worden opgenomen.

Het artikel over de molen van Weesp geeft informatie over de Amsterdamse context, maar mist door zijn beknoptheid aan echte overtuigingskracht. Het is overduidelijk dat de schrijver zich beter thuis voelt bij de technische details en bij de historische context steunt op onderzoek en beschrijvingen van anderen. Veel in het artikel vraagt daarom om een uitvoerigere beschrijving en –vooral– om betere annotatie.

Het verhaal heeft zeker potentie om uit te groeien tot meer, maar mist in zijn huidige, beknopte opzet het vermogen om tot ver buiten de grenzen van de eigen lezerskring lezenswaardig te zijn.

Het andere artikel is teveel een polemisch geschrift, waarbij de schrijver in zijn enthousiasme er allerlei zaken bijhaalt en daarbij enkele belangrijke bronnen vergeet. Belangrijkste daarvan is de publicatie van Aart Bijl (Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis, 9 (2000), 77-88), getiteld “Een dilemma: de Lek of de Linge? De afwatering van de Vijfheerenlanden (1750-1825)”. De waterstaatkundige situatie van het Lingegebied wordt niet erg sterk beschreven. Er wordt bijvoorbeeld niet ingegaan op de specifieke situatie van de polder Wadenhoijen als meest oostelijke van de bemalen polders, waarvan een deel ook na invoering van de windbemaling langs natuurlijke weg bleef afwateren. Wellicht heeft ook hier de beperkte ruimte voor een uitvoerigere beschrijving een rol gespeeld.

Het pleidooi om “molenbehoud” breder te trekken dan alleen het streven naar een technisch volmaakte molen met een goede windvang is de essentie van het artikel. Dat onderwerp verdient verder uitgewerkt te worden dan in dit artikel het geval is.

- - -

Zonder de ingezonden publicaties tekort te doen hoopt de jury met haar oordeel vooral aan te zetten tot het doen van origineel en vernieuwend molinologisch onderzoek, zoals bedoeld in het reglement van de I.J. de Kramerprijs.

De jury voor 2008 bestond uit:

Dick Bunscoeke, Beilen
Erik Nijhof, Utrecht
Frans Rutten, Rijswijk